

TÁJÉKOZTATÓ

A változást is tanulni kell: reform a szakoktatás és a szakképzés területén (2002–2010)

Az európai együttműködés eredményei bár jelentősek, hatásuk még nem valósult meg maradéktalanul.

Tartva attól, hogy ha az idősödő munkaerő készségei már nem tudnak lépést tartani a változás gyors, sőt, egyre gyorsuló tempójával akkor a munkahelyek és a társadalmi kohézió is veszélybe kerülhetnek, a szakképzés területén megvalósuló együttműködés megerősítése érdekében az Európai Unió 2002-ben újtárra indította a koppenhágai folyamatot.

A koppenhágai folyamat

A koppenhágai folyamat technikai és politikai támogatást nyújt a szakképzés közös céljai, prioritásai és referenciaértékei területén megvalósuló önkéntes együttműködéshez. Égisze alatt az Európai Bizottság, a részt vevő országok és az európai társadalmi partnerek működnek együtt. Számos munkacsoport dolgozott közös európai eszközök és alapelvek kifejlesztésén, és elemezte a szakképzéshez kapcsolódó témákat. Az előrehaladást két évente vizsgálták felül, 2004-ben Maastrichtban, 2006-ban Helsinkiben, 2008-ban Bordeauxban és 2010-ben Brugesben. A szakoktatásért és szakképzésért felelős miniszterek valamennyi találkozáson közreadták a következő szakasz prioritásainak kiigazítását szolgáló dokumentumokat. A 2010. decemberi bruges-i miniszteri találkozáson felülvizsgálják az addigi haladást, kitűzik a hosszú távú célokat és megállapodnak a rövid távon – 2014-re – megvalósítandó célokról.

A koppenhágai folyamatban jelenleg részt vevő országok az Európai Gazdasági Térség (EGT) tagállamai (az Európai Unió 27 tagállama, valamint Izland, Norvégia és Liechtenstein), valamint az Unió tagjelölt államai: Horvátország, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság és Törökország.

A bizonyítékok eddig azt mutatják, hogy a lisszaboni stratégia részét képező koppenhágai folyamat sikeres volt. A 2002–2010 közötti időszak az európai szakképzési együttműködés egyik legtermékenyebb szakasza volt. Most, hogy Európa új stratégiát fog követni az intelligens, fenntartható és befogadó növekedés 2020-ig történő

megvalósulása érdekében, itt az ideje, hogy megvizsgáljuk a koppenhágai folyamat eredményeit és hatását ⁽¹⁾.

A koppenhágai folyamat eredményei

A koppenhágai folyamat munkamódszerként sikeres volt. Segített összeegyeztetni az európai és a nemzeti szakképzési politikákat, és lehetővé tette egy átfogó európai szakképzés-politika kialakítását. Azáltal, hogy a tagjelölt országokat is bevonta a folyamatba, támogatta az EU bővítését: 2004-ben 15-ről 25 tagúvá, majd 2007-ben 27 tagúvá. A különböző országokban jelentősen eltérő szakképzés egyértelműbb megítélést adott azáltal, hogy a kapcsolódó szakpolitikai területeken emelte annak presztízsét. A folyamat jelentős hozadéka, hogy lefektette a különböző közös európai eszközök és alapelvek (1. táblázat) kialakításának alapjait, amelyek a tanulási és munkavállalási mobilitás előmozdítását hivatottak szolgálni, és amelyek a részt vevő országokban más módon is befolyásolják a szakképzési politikákat.

Az európai eszközök és alapelvek alapjául az elvárt kompetenciák szolgálnak, vagyis annak kinyilvánítása, hogy az egyes tanulók mire képesek és mit tudnak megérteni a tanulási folyamat elvégzése után. A kompetenciákat az oktatás és a képzés valamennyi típusa és szintje – de különösen a szakképzési normák és tantervek reformjának – esetében használják. Egyes országokban ez jelentős gyakorlati változtatásokat jelent.

Az európai képesítési keretrendszer (EKKR) arra ösztönözte az országokat, hogy tanulási eredményeken alapuló nemzeti képesítési keretrendszereket (NKKR) dolgozzanak ki. A legtöbb nemzeti képesítési keretrendszer

⁽¹⁾ Council of the European Union. *Europe 2020: a new European strategy for jobs and growth: European Council Presidency Conclusion 25-26 March 2010*. Available from Internet: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/st00/st00007.en10.pdf> [cited 4.11.2010]

nem pusztán a szakképzésre, hanem a képesítések valamennyi szintjére és típusára kiterjed. Ezáltal néhány esetben új alapokra helyezi a nemzeti oktatási és képzési rendszer – például a szakképzés és a felsőoktatás –

különböző részeinek egymáshoz való viszonyát. A nemzeti képesítési keretrendszerekkel kapcsolatos munka más, szakképzéssel kapcsolatos reformokat is elindított.

1. táblázat **A koppenhágai folyamat keretében kialakított közös európai eszközök és alapelvek**

Közös európai eszközök

Európai Képesítési Keretrendszer (EKKR)	Segít a képesítések Európa-szerte megvalósuló összehasonlításában, ezáltal támogatva az egész életen át tartó tanulást, továbbá az oktatási és foglalkoztatási mobilitást.
Európai szakoktatási és szakképzési kreditrendszer (ECVET)	Segít a különböző országokban, különböző tanulási módszerekkel elsajátított, munkával kapcsolatos készségek és ismeretek érvényesítésében, elismerésében és összegyűjtésében, hogy a tapasztalatok hozzájárulhassanak a szakmai képesítésekhez.
A szakoktatás és szakképzés európai minőségbiztosítási referenciakerete (EQAVET)	Segíti az országokat szakképzési rendszereik minőségének fejlesztésében, javításában, irányításában és értékelésében, valamint minőségirányítási gyakorlatok kidolgozásában.
Europass	Olyan dokumentum-portfólió (Europass önéletrajz, nyelvi útlevél, Europass mobilitás, diploma és bizonyítvány melléklet), amely támogatja a foglalkoztatási és földrajzi mobilitást azáltal, hogy lehetővé teszi: mindenki standard, valamennyi európai munkáltató által érthető formátumban mutassa be képesítéseit és készségeit.

Közös alapelvek és iránymutatások

Pályaorientáció és tanácsadás	Megerősíti az egész életen át tartó pályaorientációnak az európai oktatási, képzési és foglalkoztatási politikákban betöltött szerepét. Négy prioritási területet céloz meg: életpálya-menedzselési készségek, szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a pályaorientációs szolgáltatások minősége és a szakpolitikai együttműködés.
A nem formális és informális tanulás meghatározása és érvényesítése	Közös alapelveket határoz meg a nem formális és informális tanulás azonosítását és érvényesítését szolgáló magas színvonalú, megbízható megközelítések és rendszerek kidolgozásának ösztönzéséhez és irányításához.

Az országok közös nemzeti prioritásokban is megállapodtak. A koppenhágai folyamat legfőbb prioritása a szakoktatás és szakképzés, mint tanulási opció vonzóbbá tétele. Az országok azon munkálkodnak, hogy átfogóvá és befogadóvá tegyék az olyan szakképzési rendszereket, amelyek a legjobb diákok igényeit éppúgy kielégítik, mint a társadalmi kirekesztettség veszélyének kitétt tanulókat. Az országok igyekeztek megkönnyíteni a felső középfokú szakképzésből a felsőfokú oktatásba való továbblépést, miközben fejlesztik a részleges képesítéseket és modul-tanfolyamokat, hogy segítsék a veszélyeztetett helyzetben lévő munkaező-piaci integrációját.

Egy másik közös prioritás a szakképzés minőségének javítása. Az értékelési mechanizmusok javítása mellett az országok a szakképzést a jobb szakmai alapképzés, illetve több, a folytatólagos szakmai fejlődéshez biztosított lehetőség révén is igyekeznek javítani. Ahhoz, hogy a tanterv megfeleljen a munkaező-piaci igényeknek, arra ösztönzik a munkaezőpiac szereplőit, hogy aktívabban vegyenek részt a szakképzés fejlesztésében. A készségkereslet és -kínálat előrejelzésére Európa-szerte új módszereket használnak és tesztelnek, hogy jobb betekintést nyerjenek a jövőbeli igényekbe, és ezáltal a szakképzési rendszerek is megfelelőbbek legyenek.

A kormányok, vállalkozások és magánszemélyek a szakképzésbe történő beruházásának ösztönzése szintén közös prioritás. 2002 és 2008 között az országok – gyakran európai alapok segítségével – jelentős eszközöket fektettek be a szakképzésbe, és decentralizált irányítás és új forrás-elkülönítési módszerek révén igyekeztek javítani a hatékonyságot.

A 2008-as gazdasági válság leküzdésére – többek között az Európai Szociális Alapból – közpénzeket bocsátottak vállalkozások rendelkezésére a munkahelyek megőrzése érdekében azzal a feltétellel, hogy a munkavállalóknak képzésen kellett részt venniük. Ez segített elejét venni a még nagyobb munkanélküliségnek.

A koppenhágai folyamat hatása

A koppenhágai folyamat az általa támogatott szakképzési reformok hordereje ellenére eddig csak korlátozott hatást gyakorolt az oktatási és képzési rendszereknek – a lisszaboni stratégia referenciaértékeivel kifejezett – teljesítményére (2. táblázat). A gazdasági válság visszavetette ugyan Európa teljesítményét, de a válság előtti tendenciák alapján sem valószínű, hogy a célok megvalósultak volna.

Nem egyértelmű, hogy a szakképzés „vonzóbbá” vált-e. A legtöbb országban emelkedett a szakképzésben részt vevő tanulók száma. Az EU egészében azonban a szakképzésben részt vevők aránya a felső középfokú oktatásban részt vevő valamennyi diákhoz képest a 2000-ben mért 60%-ról 2008-ra 50%-ra esett vissza. A felnőttek egész életen át tartó tanulásban való részvételének szintje

csalódást keltő, és még mindig túl sok fiatal hagyja el túl korán az oktatási és képzési rendszert. A pénzügyi ösztönzők dacára a vállalkozások nagy része nem tart képzéseket, mert azt annak ellenére nem látják szükségesnek, hogy a tendencia egyértelműen a tudás- és készségintenzívebb munkahelyek és az idősebb munkaerő irányába mutat.

2. táblázat Az oktatáshoz és képzéshez kapcsolódó 2010-es célok

2010-es referenciaértékek	A 2010-es helyzet (referenciaév: 2009) EU átlag
Az EU átlagos foglalkoztatottsági rátájának lehető legjobb közelítése a 70%-hoz.	64,6%
A foglalkoztatott nők uniós átlagos arányának 60% fölé emelése.	58,6%
Az átlagos uniós foglalkoztatási ráta 50%-ra emelése az 55 és 64 év közötti férfiak és nők körében	46,0%
Kevesebb, mint 10%-os uniós átlagos korai iskolaelhagyók aránya.	14,4%
Annak biztosítása, hogy a fiatalok legalább 85%-a elvégzi felső középfokú tanulmányait (2010-ben 76,6%).	78,6%
Az aktív felnőtt lakosság (25–64 éves korcsoport) uniós átlagban legalább 12,5%-ának részvétele az egész életen át tartó tanulásban.	9,3%
A matematikából, természettudományokból és műszaki tudományokból diplomázók teljes számának 2010-re legalább 15%-kal kell nőnie, ugyanakkor a nemek közötti egyenlőtlenségnek csökkennie kell.	+33,8%*

* Az adatok a 2000–2008 közötti időszakra vonatkoznak.

Noha előtérbe került a mobilitás javítása, ez a szakképzésben részt vevő tanulók és oktatók esetében továbbra is alacsony. Bár az uniós programoknak köszönhetően az esélyek javultak, a szakképzésben részt vevő diákok nem élvezhetik ugyanazokat a mobilitási lehetőségeket, mint a felsőoktatás hallgatói.

A szakképzésben részt vevő tanárok és oktatók súlyos terhet cipelnek. Meg kell felelniük az új pedagógiai módszerek elsajátításával járó kihívásoknak, lépést kell tartaniuk a technika vívmányaival, az új munkaerő-piaci kereslettel és az osztályok összetételének fokozottabb sokszínűségével.

A szakképzésbe való beruházással kapcsolatos adatok azt mutatják, hogy a gazdasági válság előtt sem a kormányok, sem a vállalkozások, sem a magánszemélyek nem növelték számottevően az egy főre jutó éves humánerőforrás-beruházásaikat, ellentétben a lisszaboni stratégia által javasoltakkal. A gazdasági válság munkanélküliségre gyakorolt hatásának leküzdését célzó, fokozódó állami beruházás a szakképzésbe pusztán sürgősségi intézkedés volt, nem a humán-erőforrásba való beruházás tervezett, hosszan tartó növelése. Hivatalos adatok ugyan még nem ismertek, de a rendelkezésre álló közvetett információk azt sugallják, hogy a vállalkozások a gazdasági válság után csökkentették szakképzésre fordított kiadásait.

Mennyire volt sikeres a koppenhágai folyamat?

Az országok és a társadalmi partnerek összességében pozitívan értékelik a folyamatot. A közös nemzeti prioritásokról való megállapodás és intézkedések, valamint az egymással kölcsönös kapcsolatban álló közös európai eszközök és elvek kidolgozása nyolc év alatt jelentős eredmény egy önkéntes együttműködés esetében.

Az országok azonban különbözőképpen értékelik a koppenhágai folyamat hatását. Vannak, amelyek szerint hatása csekély volt és nem változtatta meg a nemzeti politikák irányát. A legtöbb ország azonban úgy véli: a folyamatnak jelentős hatása van, és alapvető változásokat indított el a nemzeti szakképzési és az egész életen át tartó tanulási politikákban.

Bár az EU nem érte el az összes kitűzött referenciaértéket, az egyes országok teljesítménye jelentős mértékben eltér. Vannak országok, amelyek sok éve, még a lisszaboni stratégia előtt túlteljesítették a referenciaértékeket. Az európai eszközök és alapelvek, illetve egyéb reformok végrehajtása más és más szakaszban van, és teljes potenciáljukat még nem lehet felmérni. Az országok véleménye szerint több időre van szükség ahhoz, hogy a változások a gyakorlatban is érvényesüljenek.

Vannak azonban biztató jelek is. A gazdasági válság dacára 2009-ben (azaz a legutolsó évben, amelyről adatok állnak rendelkezésre) valamennyi referenciaérték emelkedő tendenciát mutat 2000-hez képest. Az iskolázottság szintje a fiatalok körében ugyancsak emelkedik. A nők jelenleg átlagosan jobban kvalifikáltak a férfiaknál. A szakképzésbe való beruházás 2003 és 2008 között nem emelkedett, de ez a fiatalok számának csökkenésével és a hosszú távú munkanélküliséggel magyarázható. A válságra válaszul jelentős állami szakképzési befektetésekre is sor került, ezzel is elismerve a szakképzés jelentős munkahelymegtartó és munkahelyteremtő szerepét.

Az Európa előtt álló kihívások azt mutatják, hogy a koppenhágai folyamat keretében megvalósuló reformok iránya a következő évtized igényeinek is megfelel. A várakozások szerint a következő tíz évben négy változó fogja formálni Európa gazdaságait és társadalmait, valamint a szakképzési rendszereivel szemben támasztott igényeket: a gazdasági válság öröksége; az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság kialakítása; a készségintenzívebb munkahelyek irányába mutató munkaerő-piaci tendenciák és végül Európa jövőbeli készgínálata és -kereslete.

A gazdasági válság nem akadályozza annak, hogy a foglalkoztatás 2020-ig ismét növekedjen, de – különösen az alacsonyan képzett fiatalok és tartósan munkanélküliek körében – magas szintű lehet a strukturális munkanélküliség. Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság kialakításához a kulcskézségek szilárd alapjaira, illetve a munkához már használt készségek kiigazítására van szükség. Noha elvárható, hogy a munkaerő képesítési szintjei nagyjából összhangban álljanak a kereslettel, előfordul, hogy a készségek nem felelnek meg a szükségesnek.

Ahhoz, hogy Európa jelenlegi munkaereje lépést tudjon tartani, frissítenie, mélyítenie és szélesítenie kell tudását, készségeit és kompetenciát, hogy jól tudjon teljesíteni a várhatóan minden szinten egyre nagyobb elvárásokat támasztó munkahelyeken. Ahhoz, hogy Európa elérje a 2020-ra kitűzött 75%-os foglalkoztatottságot, meg kell birkóznia a strukturális munkanélküliséggel és még több embernek – különösen a nőknek és alacsony iskolai végzettségűeknek – kell segítenie munkát találni.

Ez nagyobb hangsúlyt helyez a felnőttképzésre. Reményt keltő, hogy a koppenhágai folyamat keretében az elmúlt nyolc évben pontosan ez volt a szakképzési reform iránya. Az országok az alapképzés megerősítése mellett arra törekedtek, hogy oly módon szervezzék rendszerbe a továbbképzést, hogy az informális és nem formális tanulás érvényesítése révén a munkavállalóknak több ponton is lehetőségük legyen az oktatási és képzési rendszerbe való belépésre, illetve az elismert képesítések különböző utakon való megszerzésére.

Az országok az esetleges pénzügyi korlátok ellenére láthatóan a hosszú távú reformokra összpontosítanak. Európai szinten már létezik az új szakképzés-politikai keret. Ez ambiciózus napirendet tűz ki, és az országok és a társadalmi partnerek is egyetértenek abban, mire kell a jövőben az európai szakképzési együttműködésnek összpontosítania.

A következő szakasz azonban nehéz lesz. Nem biztos, hogy az eddigi előrehaladás potenciálját ki lehet használni. A következő évtized lehetőséget biztosít a koppenhágai folyamat eredményeinek végrehajtására, és arra, hogy azoknak valódi hatása legyen. Európa nem hagyhatja figyelmen kívül azokat a gazdasági és társadalmi változásokat, amelyek következményei a szakképzési reform továbbvitelét kényszerítő erejűvé teszik.

A jelentés a következő internetes címen érhető el: *A bridge to the future. European policy for vocational education and training 2002-10.*
http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3058_en.pdf

